

Anita Žibrek, Osnovna šola Franceta Prešerna Kranj, Podružnica Kokrica

UČENCI NA RAZREDNI STOPNJI IN BRALNA PISMENOST

▷ V prispevku predstavljam svoje izkušnje iz razreda. V šolskem letu 2012/13 sem sodelovala v projektu bralne pismenosti. Pri svojem delu v petem razredu sem že prej opazila, da so učenci izrazito nepozorni do rabe navodil. Mnogokrat so jih prezrli, zlasti takrat, ko so jih le slišali. Odločila sem se, da jim jih bom napisala in rabo spremljala.

Sem profesorica razrednega pouka; moj prispevek je nastal po udeležbi na regijskem posvetu ZRSŠ za kranjsko območje.

Posvet je potekal konec oktobra 2012 v Kranjski Gori. Vsebina posveta se je navezovala na bralno pismenost učencev, ki je po rezultatih mednarodnih raziskav (PISA, PRLS, TIMS) med slovenskimi osnovnošolci precej nizka. Pri tem ne gre le za to, da bi bili učenci slabi bralci. Gre za mnogo več. Učenci nimajo niti prave motivacije za branje, s tem sta povezana tudi slab besedni zaklad in pomanjkljivo bralno razumevanje. Mnogokrat tistega, kar morajo prebrati, ne razumejo v celoti. Ugotavljam, da imajo petošolci (učim namreč v petem razredu) velike težave z obnavljanjem tako umetnostnih kot neumetnostnih besedil. Pri neumetnostnih težko izluščijo bistvo, pri umetnostnih besedilih pa imajo težave z zapisom strnjene obnove.

Seveda pa bralna pismenost ne vključuje le branja, razumevanja in zapisovanja besedila, temveč zajema tudi govorjenje in aktivno poslušanje ter še mnogo drugih sposobnosti: upoštevanje ustnih in pisnih navodil, branje in razumevanje različnih elektronskih besedil, branje in razumevanje različnih grafov, diagramov in izpolnjevanje različnih obrazcev, pri čemer imamo še odrasli včasih težave.

Prispevek, ki je pred vami, je nastal v praksi, razdelila pa sem ga na štiri vsebinske dele.

1 Branje navodil v povezavi z bralno značko in domačim branjem

Ko sem pred tremi leti začela poučevati v petem razredu (prej sem učila v prvem triletju), sem učencem pri slovenščini na začetku šolskega leta

dala pisna navodila o poteku in izvedbi bralne značke in domačega branja (priloga številka 1).

Vse v zvezi s temi navodili sem najprej pojasnila ustno, nato pa so učenci prilepili navodila v zvezke za književnost. S tem sem želela učencem pomagati, jim olajšati delo. Največjo korist sem videla v tem, da jim za 'vsako malenkost' ne bo treba spraševati mene, ampak bodo lahko doma ponovno prebrali navodila. Bila pa sem neprijetno presenečena, ker tistih navodil sploh niso brali, temveč so še vedno spraševali mene. Spraševali so seveda vse tisto, kar je bilo iz navodil povsem jasno. Še bolj kot zaradi spraševanja učencev pa sem bila neprijetno presenečena zaradi spraševanja staršev. Na govorilnih urah in na roditeljskih sestankih so me v zvezi s tem spraševali podobne reči kot njihovi otroci. Želeli so take informacije, ki so bile iz navodil popolnoma razvidne. Ugotovila sem, da tudi starši niso navajeni na branje navodil. Prvo leto sem tako učencem in njihovim staršem navodila kar naprej pojasnjevala ustno, potem pa sem ugotovila, da to nikamor ne pelje. Začela sem jih usmerjati v branje navodil iz zvezkov za književnost. Ker pa sem na začetku ' naredila napako', da sem jim sploh začela pojasnjevati, sem to morala delati do konca šolskega leta.

Naslednje šolsko leto je naslednja generacija petošolcev prav tako dobila pisna navodila, ki so se od prejšnjih razlikovala le po nekaterih avtorjih in naslovih knjig. Tudi ta navodila so učenci prilepili v zvezke. Tokrat smo pod navodila pripisali z rdečim pisalom:

»Preden vprašaš učiteljico, preberi še enkrat celotno navodilo. Morda se odgovor na tvoje vprašanje skriva prav v tem besedilu oziroma navodilu.«

Seveda sem učence na to opozorila tudi ustno. Moram reči, da se je to izkazalo za pozitivno, saj je bilo vprašanj učencev precej manj kot prejšnje leto. Očitno pa starši še vedno niso bili pozorni niti na navodila niti na pripis z rdečim pisalom, kajti na govorilnih urah so še vedno imeli polno vprašanj o tej temi.

V letošnjem šolskem letu pa sem tem navodilom in 'rdečemu' pripisu na uvodnem roditeljskem sestanku dodala še 'mini predavanje' o branju navodil za omenjeno dejavnost pri slovenščini. Staršem sem natančno opisala, kako je v zvezi s tem potekalo delo v prejšnjih dveh letih. Pojasnila sem, česa nisem dosegla prvo leto, kaj sem potem dosegla drugo leto in česa še vedno ne. Potem sem ponovno opozorila, kaj v letošnjem letu pričakujem od učencev in kaj od staršev.

Menim, da sem tokrat (ampak šele tretje leto) dosegla svoj namen. Po štirih mesecih me namreč še nihče izmed staršev ni v zvezi s tem ničesar spraševal, učenci pa povsem samostojno opravljajo predvidene dejavnosti.

Moje mnenje

Učitelji na razredni stopnji bi morali iskati možnosti in priložnosti, da s pomenom branja in upoštevanja navodil seznanijo tako svoje učence kot tudi njihove starše.

Menim, da starši neposredno ali posredno prenašajo na svoje otroke tudi vedenjske vzorce glede branja in upoštevanja navodil.

2 Poslušanje učiteljevih navodil

V zadnjih letih sem pri svojih petošolcih opazila precej nestrpnosti pri poslušanju navodil in tudi pri poslušanju razlage učne snovi. Najpogosteje gre za nestrpnost in seganje v besedo učitelja, ko daje navodila za delo. Gre za to, da učenci nekako ne morejo počakati (ali pa se nikoli niso naučili te spretnosti), da govorec konča s svojim govorom, zato pogovor tako ali drugače prekinjajo z govorjenjem, vprašanji (moteča so tudi, če so smiselna, saj prekinajo tok govornikovih misli), nemirnim presedanjem, dvigovanjem rok in hkratnim vstajanjem.

Učenci so me zelo pogosto prekinjali že na začetku šolske ure, ko sem jim šele začela dajati navodila za delo oziroma, ko sem jim napovedovala, kaj bomo delali.

Dogovorili smo se, da pri mojih urah učenec, ki želi kaj vprašati ali povedati, dvigne roko in počaka, da ga pokličem. V praksi so učenci roko sicer dvignili, vendar so hkrati začeli tudi govoriti oziroma spraševati. Njihova vprašanja so sicer bila povezana z mojimi navodili – vnaprej so želeli vedeti tisto, kar sem jim tako ali tako v nadaljevanju povedala. Jasno, saj sem z navodili navadno šele začela.

Najprej sem jih navadila vsaj na to, da se niso kar takoj oglašali, ampak so samo dvignili roko, vendar so bili pri tem moteči, saj so v želji, da bi jih opazila in prekinila svoj govor, nemirno vstajali ali se presedali na stolu. Tudi to je bilo zame zelo moteče, saj se nisem mogla osrediniti na svoje delo, njihov nemir je prekinjal tok mojih misli.

Zato sem se domislila posebnega 'recepta'.

K uri sem prinesla manjše prazne listke. Takoj ko sem videla, da je učenec dvignil roko, sem mu dala listek, na katerega je zapisal vprašanje, ki ga je imel v mislih, ko je dvignil roko. Vsi smo počakali, da je zapisal, potem je listek obrnil na hrbtno stran in naprej poslušal moja navodila. Običajno ta učenec tisto uro ni več motil pouka z dvigovanjem rok. Ugibam lahko, da mogoče zato, ker ga je bilo malo sram, saj sem zaradi njega prekinila učni proces. Se je pa večkrat zgodilo, da je kak drugi učenec tudi dvignil roko in smo postopek z zapisovanjem vprašanja ponovili.

Na koncu mojih navodil so vsi tisti učenci, ki so imeli listke, prebrali zapisana vprašanja. V večini primerov se je izkazalo, da je šlo za vprašanja, na katera sem med samimi navodili 'že odgovorila' (sicer po tistem, ko so zastavili vprašanje, pa vendarle).

Tako so se vsi učenci prepričali, da je res najbolje poslušati navodila do konca, saj je velika verjetnost, da bom tisto, kar nekdo želi 'vnaprej' vedeti, povedala, še preden bom končala svoj govor.

Moja opažanja

Zgoraj opisana vaja se ni takoj pokazala za zelo učinkovito. Da je večina učencev prenehala dvigovati roke, je bilo treba to dejavnost večkrat ponoviti.

Za doseganje take vrste strpnosti menim, da so potrebne učiteljeva doslednost, vztrajnost, umirjenost in tudi njegova strpnost. Mislim, da učitelj s svojimi osebnostnimi lastnostmi zelo vpliva na vedenje in odzive učencev ter na

splošno razpoloženje v razredu. Zdi se mi, da imajo na razredni stopnji umirjeni učitelji in taki, ki jim je enako smiselno strpno reševati tovrstne težave in obravnavati učno snov, veliko manj učencev, ki so nestrpni do sogovorcev. Ko pravim umirjeni učitelji, mislim take, ki znajo biti hkrati umirjeni in strogi.

3 Bralna pismenost in pisna navodila

Že na začetku članka sem omenila posvet o bralni pismenosti.

O tem sem razmišljala še doma. Še posebej sem se spraševala o upoštevanju pisnih navodil, ki jih učitelji dajo učencem, zato sem si zamislila nalogo, s katero sem skušala ugotoviti, ali to, da učenci berejo navodila površno oziroma jih ne preberejo do konca, res drži.

Sestavila sem taka navodila, iz katerih sem lahko ugotovila, koliko in kako pozorno ter natančno berejo učenci navodila (priloga številka 2).

To vajo je reševalo 23 petošolcev podružnične šole na Kokrici; reševali so učenci obeh paralelk.

Od 23-ih učencev je navodila prebralo do konca le 11 učencev, 12 pa se jih je takoj lotilo reševanja nalog po korakih (podpisovanja in zatem zapisovanja povedi itd.), torej je navodila najprej prebrala do konca manj kot polovica učencev (to je 48 %), 52 % učencev pa se navodil ni držalo.

Zanimivi so bili tudi odzivi petošolcev.

Tistim učencem, ki so upoštevali navodila in takoj narisali sonce, se je ta vaja zdela zabavna; večina teh se je na koncu hihitala. Ko sem potem te učence posamično spraševala, kakšna se jim je zdela vaja in kako se počutijo, lahko njihove odgovore strnem v naslednje: počutili so se kot 'zmagovalci', bili so ponosni nase.

Verjetno ni naključje, da so bili med 'zmagovalci' učno uspešni učenci.

Večina tistih učencev, ki niso upoštevali navodil, je bila precej šokirana in neprijetno presenečena nad seboj. Nekatere je bilo precej sram, ker niso najprej prebrali do konca, kot je pisalo na začetku navodil. Med učenci 'poraženci' so prevladovali učno slabši učenci.

Učencem sem povedala, da je bila to le vaja, vendar se iz nje lahko marsikaj naučijo. Ob tem sem izkoristila priložnost in sem z učenci začela pogovor o tem, kako je tudi v nadaljevanju njihovega šolanja (ne le zdaj) resnično pomembno, da navodila berejo ali poslušajo zbrano, natančno in do konca.

Podobno vajo bom do konca šolskega leta še kdaj ponovila.

Moja ugotovitev

Izvedba te vaje je potrdila mnenje, da je večina učencev res nestrpnih, to je prehitrih in površnih pri branju in upoštevanju navodil, kar se odraža v slabem učnem uspehu pri vseh predmetih, ne le pri slovenščini. Branje in poslušanje navodil sta namreč eni osnovnih dejavnosti pri učnem procesu nasploh.

Izkazalo se je, da je tematika bralne pismenosti v domeni vseh učiteljev, tako na razredni kot tudi na predmetni stopnji. To pomeni, da bi se morali s tem perečim vprašanjem bralne pismenosti ('nepismenosti') ukvarjati vsi

učitelji na šolah. V skladu s tem pa naj bi vsak na svojem področju po svoje (po svojih močeh, idejah) prispeval k izboljšanju trenutnega stanja.

4 Upoštevanje navodil za izdelavo predstavitvene naloge pri športni vzgoji

Navodila za zadnjo vajo sem učencem razdelila tri dni po tistem, ko smo v šoli izvedli prej opisano nalogo (natančno branje navodil do konca), le s to razliko, da sem nalogo izvedla samo z učenci svojega razreda. Nalogo so morali učenci izvesti doma.

V šoli sem učencem razdelila liste z natančnimi navodili za izdelavo predstavitvene naloge pri športni vzgoji (priloga številka 3).

Poudarila sem, da je vse zapisano v zelo natančnih navodilih in naj jih rajši ponovno preberejo, preden me kar koli vprašajo.

V okviru te naloge sem si zastavila naslednjih pet ciljev:

- a) Učenci naj bi 'ponovili' samostojno, natančno in dosledno branje navodil.
- b) Tudi starši naj bi 'ponovili' natančno branje navodil, korak za korakom.
- c) Ta naloga predstavlja malce drugačen način dela pri športni vzgoji, pri čemer se lahko tudi motorično nespretni učenci zelo dobro izkažejo.
- d) Ker učenci predstavijo svoje naloge v eni šolski uri ali dveh, lahko 'naenkrat' primerjajo (sicer samo teoretično) pravila različnih iger z žogo.
- e) Ker morajo učenci vire za svojo predstavitev iskati v knjižnicah, je to tudi motivacija, da skupaj s svojim starši ali pa sami obišejo mestno knjižnico, pri tem pa morda tudi mladinski oddelak, kjer si lahko izposodijo še kako mladinsko literaturo. Skratka – motivacija za branje.

Ob tem moram povedati, da na naši podružnični šoli nimamo strokovne literature za izdelavo te naloge, zato je bil obisk mestne knjižnice bolj ali manj nujen.

Potek dela

Učenci so imeli približno tri tedne časa za izdelavo naloge.

Vsi učenci so jo po danih navodilih izdelali dovolj natančno. Od trinajstih učencev eden ni zapisal avtorja in naslova knjige (je pa bilo oboje razvidno s 'preslikane' naslovnice), eden pa je zapisal naslov knjige, avtorja pa ne.

Z navodili pod točko 4. d sem želela preveriti, ali so učenci resnično imeli v rokah izbrano literaturo. Ob dobro rešeni nalogi je bila verjetnost, da so v knjigi sami iskali podatke in besedilo, večja. Učenci so vedeli, da jim te naslovnice ni treba zelo natančno prerisati. Dovolj je bilo, če so nakazali motiv in prepisali osnovno besedilo na naslovnici.

Pri predstavitvah izdelkov učencev so bile zastopane vse štiri igre z žogo, ki so jih imeli učenci možnost izbrati. Lahko rečem, da so se vsi učenci zelo dobro pripravili.

Moje mnenje

Menim, da so predstavitvene naloge tako dobro uspele zato, ker so učenci natančno prebrali navodila in jih upoštevali 'korak za korakom'. Verjetno je vse to tudi pozitivna posledica tega, da sem jih že na začetku šolskega leta pripravljala na branje navodil (bralna značka in domače branje), da sem učence nenehno navajala na zbrano poslušanje ustnih navodil do konca, na branje pisnih navodil do konca in na njihovo dosledno upoštevanje.

Sklep

Dosledno branje navodil po korakih in branje navodil do konca, poslušanje in upoštevanje navodil – vse to je ključ do dobrih učnih rezultatov učencev, hkrati pa je to tudi spretnost, ki se je je treba naučiti, oziroma je spretnost, ki se je da naučiti. Pri tem pa v ospredje stopi vloga učitelja.

Vse svoje delo, ki sem ga v zvezi z bralno pismenostjo izvedla in opisala v tem članku, bom posredovala (pojasnila pomen in namen) kolegicam.

Tudi pri naslednjih generacijah učencev bom opisane naloge izvajala dosledno in jih po potrebi nadgrajevala.

V naslednjem šolskem letu bom že na prvem roditeljskem sestanku izdelala in izvedla podobno nalogo z upoštevanjem pisnih navodil, kot je opisana v tretjem vsebinskem delu tega članka (s prilogo številka 2).

↘ POVZETEK

Menim, da je učiteljeva vloga mnogo širša kot le podajanje ter preverjanje in ocenjevanje učne snovi. Učitelji bi morali učiti tudi dosledno upoštevanje pisnih navodil ter poslušanje in upoštevanje ustnih navodil. Z vztrajnostjo, doslednostjo in potrpežljivostjo bi morali učence navajati na to, da sogovornecem ne segajo v besedo. Seveda so vse to spretnosti, ki se jih ne da naučiti v nekaj dneh, ampak v daljšem časovnem obdobju. Začeti bi morali že učitelji v prvem razredu, potem pa bi učenje teh spretnosti učence spremljalo celo osnovno šolo. Šele tako bi se najbrž pokazali pozitivni rezultati.

Vsekakor pa bi bilo zelo dobro s to problematiko sproti seznanjati tudi starše (na roditeljskih sestankih, govorilnih urah, predavanjih za starše). Mogoče bi bilo treba pripraviti tudi delavnice za starše, kjer bi se učili upoštevanja pisnih navodil, poslušanja ustnih navodil ter strpnega poslušanja sogovorcev. Jasno je, da se vsi starši ne bi udeleževali takih srečanj, ampak že to bi bil napredek, da bi vsaj nekateri pokazali zanimanje.

PRILOGA 1

Navodila za potek bralne značke in domačega branja v petem razredu

a) Bralna značka – neobvezno

Do konca aprila (do začetka prvomajskih počitnic) preberi štiri knjige in eno pesniško zbirko.

Med knjigami izberi tri starostni stopnji primerne knjige (glede vsebine in dolžine besedila). Pri tem izbiraj med naslednjimi avtorji: L. Suhodolčan, M. Mate, A. Ingolič, C. Collodi, E. Blyton, F. Baum Lyam, M. Dahl, M. Ende, M. Koren, M. Twain, M. Mcdonald.

Kot obvezno (četrto) pa preberi tudi knjigo F. S. Finžgarja Gospod Hudournik.

Pri pesniških zbirkah izbiraj med naslednjimi avtorji: M. Dekleva, M. Košuta, J. Snoj in S. Vegri.

Za vsako prebrano knjigo zapiši v zvezek za književnost najmanj deset povedi oziroma največ eno stran. Pri Gospodu Hudourniku opiši tri najzanimivejše Liskove pripetljaje. Vsak pripetljaj naj obsega od pet do deset povedi.

Pri zbirki pesmi zapiši poleg avtorja in naslova zbirke še pet naslovov pesmi, ki so ti bile ob branju najbolj všeč. Izberi tudi eno pesem, ki naj ne bo prekratka, in se jo nauči čim lepše deklamirati.

b) Domače branje – obvezno

Za prvo redovalno obdobje preberi do konca decembra knjigo avtorja B. Novaka: Grajski strah. To snov oziroma razumevanje vsebine bom ocenjevala v začetku januarja.

Za drugo redovalno obdobje bo potrebno prebrati do konca maja knjigo avtorice C. Philipps: Bela kava in Posipanec. Kako bo potekalo ocenjevanje te prebrane knjige, boš izvedel/-a v začetku februarja.

PRILOGA 2

Preden začneš kar koli reševati in pisati, preberi vsa navodila do konca.

Šele potem začni reševati tako, kot te usmerijo kasnejša navodila.

Navodila:

1. Na prazen list, ki si ga dobil/a, se podpiši z imenom, in sicer v desni zgornji kot lista.
2. Pod imenom zapiši še svoj priimek.
3. Obrni list in na hrbtno stran napiši kratko pripovedno poved o zimi. Zapiši jo z velikimi tiskanimi črkami na vrhu lista.
4. Potem to poved prepisi pod prejšnjo poved z malimi tiskanimi črkami.
5. Zatem to pripovedno poved smiselno preoblikuj v vprašalno. Začne naj se z vprašalnico ALL. Piši s pisanimi črkami.
6. Odgovori na vprašanje s celo povedjo: Katero ločilo stoji na koncu velelne povedi.
7. Bravo. Če do sedaj še nisi ničesar napisal/a, potem si zares upošteval/a tisto, kar si prebral/a čisto zgoraj. Namreč to, da moraš najprej vse do konca prebrati, šele nato začeti reševati.
8. Zato ti sedaj ni treba narediti ničesar drugega kot le obrniti tale list na zadnjo stran in približno na sredini narisati sonček, v njem pa zapisati svoje ime.
9. Ko se podpišeš v sončku, prinesi oba lista na mojo mizo.

PRILOGA 3

NAVODILO ZA PREDSTAVITVENO NALOGO PRI ŠPORTNI VZGOJI

Preden začneš brati samo navodilo, zelo natančno preberi naslednje:

navodila, ki jih boš bral/-a v nadaljevanju, so zapisana tako natančno, da dodatnih učiteljevih pojasnil ne boš potreboval/-a.

Navodila so zapisana po korakih.

Svetujem ti, da najprej enkrat ali dvakrat prebereš vsa navodila, potem pa se lotiš dela po korakih. Šele ko 'narediš' nalogo pod številko ena, lahko nadaljuješ.

Vse, kar je zapisano v navodilih, je pomembno.

Navodila:

1. Izberi si eno igro z žogo, o kateri boš napisal/-a nalogo.
Izbiraj med naslednjimi: rokomet, nogomet, košarka, odbojka.
2. Potem si v knjižnici (ali drugod – doma, pri prijateljih, sorodnikih) izposodi literaturo (knjigo), v kateri piše o igri, ki si jo izbral/-a za nalogo.
Pomembno: Ne smeš izbrati gradiva z interneta.
3. Ob pomoči literature opiši izbrano igro (kako se igra, koliko igralcev jo igra, pravila igre, s kakšno žogo se igra in mogoče še druge zanimivosti ali posebnosti pri igri).
Igro opišeš tako, da o njej napišeš besedilo.
4. Zapis besedila:
 - a) piši na list s črtami;
 - b) piši s pisanimi črkami;
 - c) zapis mora obsegati vsaj eno stran lista;
 - d) na koncu besedila zapiši tudi avtorja in naslov knjige, iz katere si besedilo prepisal/-a.

Pomembno: na nov brezčrtni list poskusi 'preslikati' naslovnico knjige –

to pomeni, da jo skušaš narisati in napisati vse, kar je tam zapisano.

5. Dodatno delo
Če želiš, lahko poleg zapisanega kaj v zvezi z igro tudi narišeš (morda žogo, igrišče, opremo) ali pa prilepiš kakšne fotografije ali slike. Te fotografije ali slike pa so lahko z interneta.
Vse to (risbe, fotografije) lahko obsega dva lista ali največ tri liste formata A 4.
6. Predstavitev
 - a) Svojo nalogo boš predstavil/-a tako, da boš besedilo, ki ga boš napisal/-a, lepo (s poudarki, počasi in dovolj glasno) prebral/-a.

Dodatno gradivo, če ga boš imel/-a, pa boš po prebrani nalogi pokazal/-a sošolcem.

- b) Nalogo opravi do četrta, 29. 11. 2012.